

над індивідуальним переживанням трагічної події та, ширше, над проблемою обмеженості людського розуміння Божого задуму.

У сновидчому вимірі очікування розповідача спростовуються. Йому відкривається, що мала дитина без заслуг удостоєна найвищої пошани на небесах, що горе у житті земному перетворюється на радість у вічному житті. Він проходить три етапи – невідання, одкровення уві сні та змінений під його впливом внутрішній стан. Такі три етапи у релігійних видіннях Кетрін Л. Лінч порівнює з процесом ініціації та услід за антропологами називає перехідну стадію – долучення до нового знання, яке далі породить зміну, – лімінальною [3, 47]. У поемі «Перлина» сновидіння стає лімінальним простором і виконує таке призначення, оприявнюючи хибність людських уявлень і цінностей, коли вони зіштовхуються з проявами вищої реальності.

Література

1. Делюмо Ж. У пошуках раю. З фран. пер. Борисюк З.П. Київ: Юніверс, 2013. 264 с.
2. Толкін Дж.Р.Р. Сер Гавейн і Зелений Лицар, а також Перлина і Сер Орфео / за редакцією Крістофера Толкіна; переклала з англійської Олена О'Лір. Львів: Видавництво «Астролябія», 2021. 336 с.
3. Lynch K.L. The High Medieval Dream Vision: Poetry, Philosophy, and Literary Form. Stanford, California: Stanford University Press, 1988. 263 с.

Вісич О. А.

докторка філологічних наук,
Національний університет «Острозька академія»

СВІЙ/ЧУЖИЙ У ПРОСТОРІ КРИМСЬКОГО РОМАНУ АНАСТАСІЇ ЛЕВКОВОЇ «ЗА ПЕРЕКОПОМ Є ЗЕМЛЯ»

Крим як культурно-історичний простір тривалий час цікавив українських письменників, які з різною естетично-ідейною метою перетворювали його на простір художній. Активізація звертання до кримської теми відбулась наприкінці ХІХ-початку ХХ ст. переважно в малій прозі (Леся Українка,

М. Коцюбинський, А. Чайковський). Уже тут ми можемо побачити імагологічний інтерес українських авторів до світу кримських татар, що проявився на тематичному й образному рівні та зумовив багатошарову палітру творів. Продовження цієї тенденції спостерігаємо і в пізніший час, зокрема у жанрі історичного роману, де нерідко автори звертались до періоду протистояння українського народу з Кримським ханством («Людолови» З. Тулуб, «Мальви» Р. Іванчука). Розвиток Криму як туристично-курортної зони за радянських часів також вплинув на інтеграцію цього топосу в романістику. Спорадично він стає частиною загального простору у прозових текстах М. Хвильового, В. Підмогильного, П. Панча, М. Чернявського, О. Вишні та багатьох інших, де образ кримських татар маргіналізується, а етнічна проблематика поступається соціальній.

У ХХІ ст. кримська тема стала актуальною і набула нових сенсів. Знаковим є вихід 2014 р. перекладу роману британської авторки Л. Хайд «Омріяний край» (оригінальний твір видано 2008 р.), який присвячений депортації кримських татар, непростому процесу повернення на рідну землю та болісній адаптації до нових реалій. 2018 р. вийшов роман А. Куркова «Сірі бджоли», який сам автор називає першим, у якому описується анексований Крим. Крім того, заслуговує уваги роман письменниці з Криму С.Тараторіної «Дім солі» (2023), де оповідь про окупацію півострова побудовано як альтернативну історію на межі фентезі та антиутопії. А. Курков справедливо констатує, що про Крим в Україні пишуть недостатньо: «Не знаю чому так. Можливо письменники погано знають, що там відбувається» [2], –міркує він в одному з інтерв'ю. На цьому фоні зрозумілим є резонанс, який викликала поява роману А. Левкової, культуртрегерки, журналістки, членкині ПЕН-клубу, кураторки численних книжкових акцій та конкурсів, у тому числі «Кримський інжир / Qirim inciri», авторки книг «Старшокласниця. Першокурсниця» (2017), «Ашик Омер» (2020) та ін. Її роман «За Перекопом є земля» викликав чималий інтерес, що підтверджує запуск третього накладу протягом трьох місяців після його виходу, а також численні публічні презентації та обговорення книги.

Критикині В. Агеєва та Б. Романцова називають цей твір чи не першим великим романом про Крим. Пошуки жанрового визначення породили ще кілька визначень: «інтелектуальний», «етнографічний», «історичний» роман (Р. Семків), «художній протокол» (К. Подоляк), «путівник по Криму» (А. Алієв). Б. Романцова серед розмаїття жанрових ознак у творі домінантним визначає «роман дорослішання»[1], що справедливо з огляду на один з векторів проблематики твору – стосунки головної героїні з батьками. Оповідачку, яка мешкає з родиною у Бахчисараї, з раннього дитинства оточують кримські татари, чю культуру та мову вона з легкістю та органічно пізнає. Натомість у вузькому сімейному колі формується протистояння свій/чужий. Дитячі травми (батько допускав насилля під час виховання доньки) заклали підвалини до розколу. Та все ж ключовою причинною для внутрішнього дистанціювання героїні є нкведистське минуле її діда, яким так пишався його зять і яке стає тягарем для молодії кримчанки. Турбулентний час особистісної ідентифікації збігся з хисткими умовами утвердження української державності у Криму, тож оповідачка швидко усвідомлює порочність злочинної слави свого пращура. Відтак основу сюжету складає історія становлення головної героїні, яка, за задумом авторки, до фіналу залишається безіменною, щоб потім таки набути своє ім'я, а разом з ним й самість.

Власне авторське визначення жанру – «кримський роман» – є чудовою грою, топографічною за природою, завдяки якій курортно-санаторне кліше постає лише туманною алюзією. Любовна колізія, звісно, у тексті наявна, але вона далека від типових відпочинкових інтриг. Відтак жанр скоріше окреслює те, чого в романі не буде, як і майже не буде легендарного південного берега. Аби убезпечитись від стереотипного зображення «листівкового», туристичного Криму, головні події у тексті сконцентровані подалі від моря – у Бахчисараї та Сімферополі, які, своєю чергою, зображені з картографічною точністю. Бахчисарайський топос сприяє природній реалізації етнографічного компонента тексту: описи українських та кримськотатарських весільних обрядів, які досліджувала героїня, ставши членкинею дискусійного клубу, вплітання фрагментів

народних пісень, родинних історій, які дівчина збирає, компенсуючи відсутність власної.

Кримськотатарської мови й реалій в романі багато, утім, чим глибше занурення у цю культуру, тим більше інтенсифікується ідентичнісна тривожність оповідачки: хто **вона**, у порівнянні з **ними**, чи має право бути серед **них**. А. Левкова переконливо показує, як це бути українцем/українкою (на цей статус, правда, героїня також довго не наважується) у Криму, в проросійському пострадянському оточенні. Ксенофобські та шовіністичні закиди цього оточення щодо неповноцінності як української, так і кримськотатарської культур парадоксально ефективно вплинули на формування внутрішнього опору героїні й сприяли активному пошуку демократичних сил у динамічному кримському суспільно-громадському середовищі. Важливим у цьому контексті стає простір музею: як Ханського палацу в Бахчисараї, де працює подруга героїні Аліє і який став не тільки експозиційною площею, але центром кримськотатарської культури, так і Сімферопольського музею (йдеться, вочевидь, про Кримський республіканський краєзнавчий музей). Якщо перший є територією автентичності й відродження, то другий – консервації та муміфікації.

Ще одним значимим топосом у романі є Київ, як концентр моделі всієї материкової України, що допомагає розкрити непростий шлях громадянського поступу низки персонажів. Героїня стає свідком ключових політичних подій, що більшою або меншою мірою стосувались мешканців Криму: від досить далекої для неї Помаранчевої революції до Революції Гідності – оповідачка стає її учасницею і поступово зміцнює координати власного самовизначення, долаючи комплекс самозванки. Читач спостерігає, як разом з головною героїнею розвивається і суспільно-політична система півострова: болісно, повільно, але послідовно. І тим сильнішим є шок від появи зовнішнього ворога-окупанта та початку процесів, руйнівних щодо демократії та свободи багатонаціонального населення Криму. З одного боку, оповідачка фіксує все частіші зіткнення з сексотами, шовіністами, агенти ФСБ, що донедавна служили в СБУ і тепер ніби унаочнюють злочинне минуле її дідуся-НКВДиста. З іншого

боку, здавалось би у цілком несприятливій ситуації гуртується коло однодумців, з якого згодом вийдуть майбутні герої України, як, наприклад, вічно скептичний до всього українського Боря, який загинув, захищаючи Батьківщину під Лисичанськом.

У решті решт головна героїня роману позбувається внутрішніх сумнівів і комплексів, усвідомлюючи власне право на екзистенційний вибір національної ідентичності. Розв'язка з ймовірним українським походженням героїні, виглядає опціональною як для авторки, так і для самої героїні: відмовившись дізнаватись деталі родинної справи, вона утверджує право на самовизначення незалежно від етнічного походження. А. Левкова тонко виписує цей один з можливих ідентифікаційних маршрутів: від **чужого** до **себе** через **іншого**. Адже в умовах насаджування безпам'ятства традицій кримськотатарської культури стали рятівною моделлю для героїні у пошуках власного імені.

Література

1. Книгарня «Є». Великий кримський роман: презентація книги «За Перекопом є земля», 2023. *YouTube*. URL: <http://surl.li/jwcfo> (07.08.2023).
2. Курков А. «Донбасу зараз у книжках багато, а Криму немає»: інтерв'ю [спілкувався] Дем'яненко Я. *Lifestyle* 24. URL: <http://surl.li/jwbyd/> (07.08.2023).
3. Левкова А. За Перекопом є земля. Кримський роман. Київ: Лабораторія, 2023. 392 с.

Вусик Г.Л.,

кандидатка філологічних наук,
Бердянський державний педагогічний університет

ВПЛИВ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ НА МІГРАЦІЙНУ ГЕОПОЕТИКУ

Актуальність. До Першої світової війни виникли декілька наукових напрямків: «геополітика», «геоекономіка», «геосоціологія», «геостратегія», «геопсихологія», «геопоетика», де терміноелемент «гео» означає «географічний».